

T.A. Zajkowski

"Handbuch der Kirchengeschichte", t.
I, "Von der Urgemeinde zur
frühchristlichen Grosskirche",
Hubert Jedin, Karl Baus, Freiburg
1963 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 4/2, 412-413

1966

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Hubert JEDIN: Handbuch der Kirchengeschichte. Tom I: Von der Urgemeinde zur frühchristlichen Grosskirche, von Karl Baus. Freiburg, Herder 1963, str. 498.

Na terenie Niemiec od kilkudziesięciu lat ukazywały się równoległe wielkie edycje historiograficzne (z zakresu historii Kościoła). Pierwszą zapoczątkował Joseph Hergenröther, późniejszy kardynał (r. 1879). Jego *Historia Kościoła* ukazywała się w licznych wydaniach aż do r. 1930. Kres wydaniom położyło dojście do władzy faszystów. Drugi cykl wydawniczy z tego samego zakresu kontynuowany przez K. Bihlmeyera a zapoczątkowany przez Funka, ukazujący się do r. 1962, nosił również charakter podręcznikowy.

Ponieważ jednak w związku z II Soborem Watykańskim oraz z coraz nowszymi odkryciami zarówno wykopaliskowymi jak i pisarskimi zaszedł szereg zmian w podejściu, rozwiązywaniu i w odpowiedziach na dawne zagadnienia — wynikała potrzeba nowego opracowania historii Kościoła uwzględniającego również wspólnoty chrześcijańskie pozakatolickie i nie posiadającego — jak poprzednie — charakteru apologetycznego.

Takie opracowanie historii Kościoła powierzyło wydawnictwo Herdera znanemu historykowi Hubertowi Jedinowi — profesorowi Uniwersytetu w Bonn. Historia Kościoła opracowywana pod jego kierunkiem ma zawierać sześć tomów. Współautorami jej mają być zarówno duchowni jak i laicy. Ma ona być opracowana pod aspektem rozwoju doktryny i nauczania, kultu oficjalnego i prywatnej pobożności.

Tom pierwszy został opracowany przez profesora historii starożytnego Kościoła w Bonn: Karola Bausa. Obejmuje on trzy pierwsze wieki chrześcijaństwa.

We wstępie H. Jedin omawia dotychczasowy bilans osiągnięć prac historycznych i wskazuje na konieczność nowej metody i jej aktualność. Imponująco przedstawia się wykaz skrótów (XIII—XXI), oraz indeks rzeczy i imion (481—488).

Tom pierwszy składa się z dwóch części: początki chrześcijaństwa (71—248) i organizowanie się w latach 130—324 Wielkiego Kościoła (249—479). Część pierwsza omawia chrześcijaństwo żydowskie, jego przenikanie do świata pogańskiego, okres poapostolski i polemikę z pogaństwem oraz z powstającymi herezjami. Część druga omawia przesładowania i szybką ekspansję Kościoła w w. III, pierwsze spory chryzologiczne i trynitarne. Dużo miejsca poświęcono na omówienie życia wewnętrznego Kościoła: jego liturgii, pobożności, męczeństwa, działalności charytatywnej, miłości i rozwoju praktyki pokutnej oraz sakramentu pokuty. Niedwuznacznie nasuwa się wniosek, że istotę sakramentu pokuty stanowi miłość i osobista asceza poddana pod kontrolę

Urzędowi Kościoła. Szkoda, że autor nie opracował tutaj osobno życia codziennego zwykłych chrześcijan w oparciu o analizę dzieł Klemensa Aleksandryjskiego, zwłaszcza *Paidagogosa*, i listów św. Cypriana: dzieła te ukazują potrzeby i bolączki ówczesnego laikatu i duchowieństwa angażującego się do spraw niezwiązanych z jego powołaniem oraz postępujące wciąż zwycięstwo pierwiastka Bożego w życiu codziennym.

Dzieło K. Bausa podając szeroki materiał wskazuje na potrzebę opracowania takich zagadnień: jak odbywała się praca ewangelizacyjna św. Pawła? jak się odbyła pierwsza ekspansja chrześcijaństwa? jak się ustosunkowali chrześcijanie w Antiochii lub w Lionie do życia pogan, wśród których żyli, pracowali i z którymi byli wielorako powiązani? jakie uprawiali oni zawody? Jaka była pozycja i życie chrześcijan służących w wojsku?

Książce brak jest tablic chronologicznych, map oraz ilustracyj pomagających w zrozumieniu wielu powiązań administracyjno-politycznych.

ks. T. A. Zajkowski

F.van der MEER — Christine Mohrmanna: Atlas de l'antiquité chretienne (tłumaczenie z holenderskiego dokonane przez Denise van Weelderren-Bakelants i Pierre Golliet, ze wstępem Henri Irène Marrou), Paris-Bruxelle 1960.

Historia opiera się na datach i na geografii jakby na dwóch nogach. Postulat ten doskonale jest spełniony przez wyżej cytowane dzieło. W pierwszej części zawiera ono 42 dokładnie opracowanych map, ilustrujących stopniowe rozszerzanie się Kościoła, powstawanie stolic biskupich i patriarchatów, ośrodków życia zakonnego, oraz wskazujących gdzie i kiedy żyli pisarze chrześcijańscy. Konieczność posiadania dobrego atlasu może udowodnić następujący fakt. Znamy mniej więcej przebieg życia świętego Atanazego i nieraz obijały nam się o uszy takie nazwy jak Aleksandria, Niceja, Trewir czy Syrmium. Były one wszakże często pustym tylko dźwiękiem. Mając dopiero przed sobą mapę uświadamiamy sobie ogrom tragicznej tułaczki św. Atanazego od gorącej Aleksandrii — będącej od dawna i długo jeszcze potem centrum życia kulturalnego i umysłowego — aż po północny kraniec ówczesnego świata wśród barbarzyńskich narodów.

Na część drugą Atlasu składają się trzy rozdziały: Kościół męczenników w latach 30—313 (str. 33—57), Kościół cesarstwa w latach 313—600 (str. 58—172) i Ojcowie Kościoła i literatury starożytności chrześcijańskiej (str. 173—182). Te trzy rozdziały obejmują 614 fotografii rzeźb, obrazów, budowli, medalionów i rycin, objaśnionych częstokroć cytatami zaczerpniętymi ze znanych dzieł starożytnych i sławnymi inskrypcjami. Wzbogacają one naszą wiedzę — oczywiście tylko częściowo, gdyż nie ukazują całości — o warunkach kulturalnych świata starożytnego, w którym powstawało i rozwijało się chrześci-